

SZILI ISTVÁN: 1956-os EMLÉKEIM

RÖPCÉDULÁK

1956 őszén mentem nyolcadikba. (Szilban születtem 1943-ban).

Nem sokkal iskolakezdés után Géczy Janka osztályfőnök vezetésével kirándulni mentünk a szili erdőbe. A zöld vöröskeresztes, csatos fémládikát Perlaky Gyuszi vitte – a fején egyensúlyozva, az erdei álén. Döri (=Veszprémi) Sanyi 5-6 lépésre ment mögöttem, és csúzlival lövöldözött a ládára. Mindig eltalálta. Ő volt az osztály gézengúza s a legjobb parittyás (én sosem találtam el egy verebet sem). Menet közben egyszer csak megpillantottunk egy hatalmas léggömböt a nyárfák tetején lógva. Ledobálni nem tudtuk, ezért valamelyik bátor és ügyes fiú felmászott és lepszálta. Összehajtogattuk és így vittük haza az iskolába. Elterveztük, hogy feldaraboljuk és mindenkinek jut egy esőkabátravaló. Előrelátó osztályfőnökönk azonban másnap jelentette az esetet a rendőrségen, s a léggömböt elvitték.

Ezeken a léggömbökön érkeztek nyugatról az igen jó minőségű papírból készült apróbetűs röpcédulák. Ha a parasztember kapálás vagy aratás közben ilyent pillantott meg a lába előtt, alaposan körülnézett, mielőtt felvette volna. Ezek a röpcédulák valószínű mind a tűzben végezték, mert ha megtalálják valakinél, az nem ússza meg megverés nélkül.

Az ötvenes évek elején mindenki a „sztalinridikült” hallgatta, ez központilag kapcsolt vezetékes rádió volt.

RÁKOSI, LÓ, GÓLYA

Az iskolában valamelyik tanárom megtudta, hogy a gyerekek között pikáns viccet meséltem Rákosi Mátyásról, s elővigyázatosságból szólt apámnak, hogy jobban ügyeljenek rám. A verést törülközővel kaptam az istállóban. Szegény édesapám...

NAPLÓÍRÁS

Akkoriban kezdtem naplót írni, de csak minden napról egy-két sort. Répaegyezés az első tagon. Kukoricakapálás a szanyiútban. Ilyeneket. A „szanyiútban” dolgoztunk júl. 13-án is, amikor izgalmas dolog történt. Vártuk a megszokott repülőgépet (HA-LI) fél 5 körül, mert ez azt jelentette, hogy nemsokára mehetünk haza, vége a munkának. A HA-LI helyett vadászgépek jöttek alacsonyan és félelmetesen köröztek. Napok múlva jött a hír, hogy a gépet eltérítették, személyzete disszidált. A pontos dátumot Jakab Kálmánnak köszönhetem (Múlt-kor, történelmi magazin, 2007. IV. 20.). Erről is írtam akkor, aztán húztam egy vonalat. Néha kibővítettem a mondanivalómat néhány sorral, különösen október 23. után. Év végén egyszer csak azt látom, hogy a naplóból ki vannak tépve ezek az oldalak. Tehát nem is tudok idézni belőlük. A „tettes” csak édesapám lehetett...

MIT FŐZNEK KULÁKÉKNÁL?

56 előtt állandó félelemben éltünk, ill. éltek a szüleink. Nagypám 45 holdjával kuláklístára került, a bogyoszlói nagypám pedig a 110 holdjával. Apám a maradék 12 holdján szintén kulákként gazdálkodott. A falu „hatalmasságai”, mint Szalai Béla tanácselnök (beledi), Fogarasi a rendőr, meg a helyi kommunisták tartották félelemben a kulákokat. R. V., miután néhány lövést (riasztópisztollyal) leadott az őt támadó Bundi kutyánkra, bement a konyhába, felemelte a fazékról a fedőt és azt kérdezte, hogy mit főznek kulákéknál. Felírta apámat szabálysértésért, mert pocsolya volt a kút körül. Szerencsére nem hallotta nagypám véleményét, amikor mi, gyerekek nem akartunk valamit megenni: „majd a kommunizmusban megennéd!” Előfordult, hogy egy téli este – sötét volt és hordta

a havat – átüzent apámnak a tanácselnök, hogy fogja be a szánkóba a lovakat, és vigye át őket Sebesre, mert mulatni akartak. Az ötvenes évek elején az egyik évben dohányt kellett termesztünk. Még a szomszédok padlására is kerültek felfűzött levelek. Mivel nem adtak pontos útmutatást, a levelek közel voltak egymáshoz és a közepük befülledt. Megbüntettek bennünket. Anyám tiltakozására emlékszem. „Szabotázs” miatt akkoriban gyakran büntették a kulákokat. Egyszer megkértünk a zabaratással. Hajnalban indultunk a rétre, apám nem tette fel a hadarót a kaszára, nehogy valaki észrevegye, hogy aratni megyünk. Az ötvenes évek elején, ha a mezőn, a tagúton szembe ment egymással két szekér, és gazdáik barátok voltak, a lovak maguktól megálltak, hogy gazdáik megbeszélhessék a politikai helyzetet. Az utcabeli lakatos, Nagy Kálmán bácsi szokta mondani apámnak: „Pista, nem buta a nép!” Akkor még – talán – igaza is volt.

Mivel két istállónk és két pajtánk volt, beköltöztették hozzánk a szegény emberekből már korábban megalakult termelőszövetkezeti csoport (tszcs) teheneit és növendékmarháit. Az állatgondozókkal mindig jóban voltunk.

A parasztemberek azonban nem estek letargiába a beszolgáltatások, a hajnali kenyérét való sorbaállások miatt. Én a forralt tejbe a melasz sűrűjét tettem ízesítőnek. Takaruláskor a barátok besegítettek egymásnak. Jakab Béla bácsira és Horváth Józsi bácsira (a „huszár”) emlékszem. Béla bácsi így cukkolta Józsi bácsit: „Pisti – ez én voltam – miért véres a vállad?” – persze azért lett volna véres, mert Józsi bácsi kényeztette a lovait, akik nem akartak húzni, ezért meg kellett tolni a szekeret. Amikor az asztag elkészült, akkor jöttek a „himodi legények” – ezek rudak, póznák voltak, amelyekkel meg kellett támogatni a ferdére sikerült asztagot. Amikor 1960 körül megalakult a termelőszövetkezet (szigorúan „önkéntes alapon”), Józsi bácsi (a huszár) a közösből tömte a lovait, melyek továbbra sem akartak húzni. Hátranéztek, és ha valami kiállt a szekérből, nem akartak elindulni. Józsi bácsi szeretett mesélni a fogságról (Szibéria?), mindig a dátumok szerint. Előttem áll a kép, amint fagyosan, 35-40 kg-ra lefogyva ül egy gödör szélén. A gödröket facsetetéknek ásták.

„VESSZEN RÁKOSI, KÖTELET GERŐRE”

Ezt skandalta a tömeg, végig a szili főutcán. Szórádi Józsi bácsi (velünk szemben) az utcaajtó előtt jobbra-balra fordulva kiabálta fojtott hangon, hogy mindenki jöjjön, senki ne maradjon otthon. Korábban Józsi bácsi nem idegenkedett a kommunizmustól, mint sok szegényebb ember. Középiskolás koromban én is a szegények mellé álltam. Szomszéd barátom Feriék földes szobában laktak, cselédsorsú szülei karácsonykor bevagdosott papírba kenyérkockákat csomagoltak szaloncukor helyett.

Nem tudtam arról, hogy a forradalom és szabadságharc után a kommunisták 230 forradalmárt végeztek ki (a sortüzekről sem hallottam). Az országból 200 ezren menekültek el, a harcokban pedig háromezren veszítették életüket. A kommunizmus igazi arcát megmutatta (világviszonylatban) a mintegy 100 millió ártatlan áldozat! A kommunisták „előéletéről” sem tudtam semmit. Nagypáim 1919-ben Szamuely Tibor akasztófajelöltjei voltak. Szerencsére a Lenin-fiuk halálvonata idáig nem jutott el.

Visszatérve az eseményekre, november elején egy teherautónyi élelmiszert gyűjtöttek össze a faluban a budapestiek részére. A teherautó a linkószerről indult fölfelé. Egy évvel idősebb Jakab Kálmán a részletekre is emlékszik. Jakab Gyula bácsi egy borjút is küldött. Mások krumplit, babot stb. adtak. A szállítmányt a fiatal Lengyel Dezső felkísérte Budapestre.

FELSZABADULTUNK!

Ezt a szót írtam a naplómba, amit apám a többivel együtt kitépett. Novembertől az iskolában orosz helyett német nyelvet kezdtünk tanulni, ami meglepően jól ment nekem. Turcsány Ottmár magyar tanárunk dolgozatot íratott velünk a fenti címmel. Decemberben (?) beszédte a füzeteinket és valószínű gondosan elégette.

SZALAY FERI (NAGYBÁTYÁNK) DISSZIDÁLÁSA

Feri bácsi nem vett részt (tudtommal) a forradalmi eseményekben. Miután megjött a fogságból, disznót vágott „feketén”, amiért börtönbe zárták. Nem ezért imádkoztunk érte minden este, amikor még fogságban volt... Októberben azonban ő is kiszabadult. Miután a szovjet hadsereg a forradalmat és szabadságharcot leverte, hazai kommunistáink „összekapták magukat” és elkezdtek véres bosszúhadjáratukat. Feri bácsit beidézték a csornai (dr. Szalay Vilmos szerint a győri) bíróságra ahol egy ismerőse azt tanácsolta neki, hogy meneküljön, mert újra börtönbe zárják. Kiugrott a folyosó ablakán és hazament. Este keresték a rendőrök, de nem találták, mert elbújt a pajta mögött egyik szárkupacban. Ezután biciklivel elindult Osló felé és egy volt fogolytársa segítségével Kapuvár fölött Feketemetszénél átjutott Ausztriába. Később, ha családja látni akarta Feri bácsit (mások is a hozzátartozóikat), volt egy osztrák vonat (GYESEV), amelyik megállás nélkül haladt át magyar területen (Eisenstadt-Kismarton- Magyarfalva). Integettek egymásnak... (Megköszönöm dr. Szalay Vilmos unokatestvérem tájékoztatását).

Jakab Kálmántól, a rokon Béla bácsi fiától tudom, hogy Szilban kit vertek agyon a „pufajkások” (nem sziliak voltak) a megtorlások során: Hercig János bácsit, aki a forradalom idején vasvillával fenyegette meg a tanácsitkárt.

MEGALAKULT A MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐSZÖVETKEZET

Természetesen „önkéntes” alapon, 1960 körül. Ez óriási, korszakos változás volt a falusi parasztság életében. Az emberek azonban ezután is tudtak vidámak lenni és humorérzéküket sem veszítették el. A húsvéti locsolkodás vödörrel történ, lesből, a kapualjból, ajtóból. Bárki ment végig az utcán, nem úszta meg szárazon. De egymást sem kímélték. Józsi bácsi a kapu előtt leste az áldozatát. Német Jancsi (bácsi), a szomszédja pedig kert felől átjött és belülről, a kapu tetejéről fejére öntött egy vödör vizet.

Később, már a rendszerváltás (1990) előtt a falu parasztsága pontos láttelepet adott a kollektív gazdálkodásról:

- Három mezőgazdasági kár van, jégkár, tűzkár, párttitkár.
Vagy:
- A szocialista mezőgazdaságnak négy fő ellensége van: tavasz, nyár, ősz, tél.
Vagy:
- A párt politikája, és a kukorica töretlen.

Politikai vicc 1981 őszén, amikor a szovjet csapatok a lengyel határ közelében gyakorlatoztak: „Nem kell aggódni, nem fogják átlépni a lengyel határt, tolják maguk előtt. – A rendszerváltás óta kevesebb a vicc, talán mert jobban mennek a dolgok, bár, a nemzetnek, mint olyannak, kül- és belföldön egyaránt még nagyobb ellenségei vannak, részben a volt kommunisták szellemi örökösei, részben a minden értékes hagyományt (nemzet, család, kereszténység, nemzeti irodalom, történelem stb.) támadó iszlámbarát nemzetközi liberalizmus, és a tájékozatlan, hazai „agymosott” népesség. 1956 szelleme fontosabb, mint valaha.